

Waar het hart van vol zit, loopt de pen van over

'Droevig maar altijd blijde' (2 Cor 6:10) was het levensmotto van Vincent van Gogh. Soms komt dit citaat aan de orde tijdens onze rondleidingen langs Van Gogh-locaties. Zeker als we op die plekken werk van Vincent laten zien, zoals bij het Van Gogh-kerkje. En dan zoeken we samen met onze gasten naar de betekenis van zo'n werk.

Op Vincents Nuenense schilderij 'Stilleven met open bijbel' (JH 946, oktober 1885) ligt naast de bijbel van zijn vader op de voorgrond een boekje van Emile Zola: 'La joie de vivre'. Met de smeulige opmerking van Toon Hermans in één van zijn conferences over 'la joie de vivre' in gedachten, denk je misschien: dat is nog eens een vrolijke noot tegenover het openliggende Jesaja's 'Man van smarten' (Jesaja 53: 3-4) of zelfs meer in het algemeen tegenover de bijbel en de domineespreken. Die vrolijke noot blijkt echter tegen te vallen als je het oorspronkelijke boek van Zola leest. Dat gaat namelijk over een weeskind

dat uitgebuit wordt door een hebzuchtige familie en desondanks verder blijmoedig blijft in een deprimerende omgeving. Het meisje leeft met een diep trieste, deprimerende familie en met een verloofde die niet deugt en louter rampzalige ondernemingen opzet met haar erfenis. Chanteau is de familienaam van de chanterende tante en Lazare is de jongeman voor wie ze in vuur en vlam stond, maar die haar door zijn eigen onbekwaamheid en vreselijke overschatting van zijn mogelijkheden belazert. Het verhaal is mooi en getrouw verfilmd in een Franse film 'La joi de vivre' (2011) die in het Duits de toepasselijke titel kreeg: 'Zu gut für diese Welt'.

Man van smarten

Je vraagt je af wat Vincent met zijn schilderij met de bijbel bedoeld kan hebben. Beschouwde hij dit boek van Zola misschien als een moderne verwoording van een 'Man van smarten'? Of speelde hij met de gedachte dat hij als arme sloeber, kunstenaar in wording, volledig afgezien had van zijn 'kindsdeel' van de erfenis na het overlijden van zijn vader, even grotesk en onbaatzuchtig als de wees Pauline die haar rijke erfenis ziet wegslinken door de familie waarin ze is opgenomen?

Of moet het boekwerkje toch vooral gezien worden als voetnoot bij een vlot geschilderd stilleven waarin de oude vetes gedemonstreerd worden tussen zijn vader als dominee met de bijbel met een afkeer van de werken van de bepaald niet onomstreden Zola en zijn eigengereide, onaangepaste en al vaker mislukte zoon? Gegeven het feit dat Vincent dit schilderij niet meer verder toelicht in een van zijn brieven aan zijn broer Theo, moet het werk -voor hem! - voor zich gesproken hebben. En dan lijkt de eerste veronderstelling die we hierboven noemden, het meest waarschijnlijk.

Alhoewel Vincent beloofde dit schilderij aan Theo in Parijs te sturen, heeft hij dit werk als een geslaagd exemplaar van zijn kunnen meegenomen naar Antwerpen om het daar in zijn portfolio te tonen in de hoop toegelaten te worden tot de academie en het wellicht te gelde te kunnen maken. Overigens, ook dit schilderij bleef tijdens zijn leven onverkoopbaar.

resultaten

De zoektocht naar Vincents bedoeling om een literair werk van Emile Zola af te beelden leidde tot nog een nieuw onderzoek waarvoor wij de brieven van Van Gogh zijn gaan navlooien. Welke auteurs noemde Vincent vaak in zijn brieven? Welke schilders noemde hij vaak bij naam? Welke collega's en leermeesters krijgen een prominente plaats in zijn vele brieven? Gelukkig heeft de geavanceerde zoekfunctie in 'The letters' (www.vangoghletters.org) ons daarbij grandioos kunnen helpen.

Dit zijn de belangrijkste resultaten: de Franse naturalistische schrijver **Emile Zola** staat op nummer één (95x), de twee broers **Edmond en Jules Huot de Goncourt** op twee (57x resp. 50x) en **Jules Michelet** op drie (47x), onmiddellijk gevolgd door **Alphonse Daudet** en de Engelse auteur **Charles Dickens**. Dat lezen en literatuur voor Vincent op bepaalde momenten in zijn leven een belangrijke rol speelde, blijkt ook uit de zeker twintig(!) schilderijen en tekeningen die hij maakte waarop boeken

(soms met zichtbare titel) zijn afgebeeld. Een treffend voorbeeld is 'Stapeltjes Franse romans en een glas met een roos' (JH 1332) dat Vincent maakte in okt./dec. 1887 in Parijs.

bewondering

Maar Van Gogh liet zich ook inspireren door andere schilders en tekenaars. De meest genoemde in zijn brieven zijn achtereenvolgens: **Jean-François Millet** (179x), **Emile Bernard** (129x), en **Rembrandt van Rijn** (112x), **Delacroix** (93x) en **Corot** (75x). Op enige afstand worden dezen gevolgd door de kunstenaars **Jules Breton**, **Honoré Daumier** en **Charles-François Daubigny**. Nu zegt het aantal vermeldingen in zijn brieven natuurlijk niet alles over de mate van bewondering door Vincent maar toch minstens dat hij deze mensen wel vaak vermeldenswaard vond. Dat geldt zeker ook voor de verwijzingen naar zijn leermeesters en schilderende collega's: **Anthon van Rappard** (170x), **Paul Gauguin**, (169x) en **Anton Mauve** (153x). Al deze mensen hebben Vincent van Gogh als kunstenaar sterk beïnvloed.

Natuurlijk missen we in Vincents correspondentie de grote invloedrijke periode in Parijs, omdat hij daar geen brieven aan Theo hoefde te schrijven. En minder genoemde personen kunnen ook sterk van invloed zijn geweest. Bovendien schreef Vincent ook niet over heel zijn handel en wandel volledig open naar zijn broer. Met name de vrouwen in zijn leven komen er in zijn brieven bekaaid af. Misschien komt dat door zijn zelfcensuur of misschien heeft schoonzus Jo Bonger de erfenis aan brieven op dit punt later wat gekuist. In elk geval krijgen we door de vele naamsvermeldingen in zijn brieven wel een goed beeld van de grote belezenheid en interesse van Vincent van Gogh in literatuur en schilderkunst.

Aleks Veldhoen en **Gerard Netten**, *Vincentre-gidsen*

* Aleks Veldhoen hield over dit onderwerp een voordracht tijdens de voorjaarsbijeenkomst voor Vincentre-gidsen op maandagavond 20 maart j.l.